

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ВМІНЬ СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Глушук О. П.

Дошкільний вік – це період, впродовж якого відбуваються колосальне збагачення і впорядкування чуттєвого досвіду дитини, оволодіння специфічними людськими формами сприйняття і мислення, бурхливий розвиток уваги, формування довільної уваги і смислової пам'яті. Становлення психіки опосередковується розвитком уявлень. Уявлення в цей період життя у дошкільника фрагментарні, нестійкі, дифузні, проте вони інтенсивно розвиваються в ігровій і продуктивній діяльності [5, с.33].

Сприйняття однолітка старшим дошкільником залежить від його соціального статусу – чим вище статус, тим вище оцінка. Оцінка має не лише ситуативний, але й вибірковий характер. Оцінюючи дітей, до яких вони проявляють симпатію, дошкільнята вказують лише позитивні якості, тобто оцінка позбавлена об'єктивності. Виявлені і деякі гендерні відмінності в оцінці. При оцінці дівчаток дошкільнята (і хлопчики, і дівчатка) визначають більше позитивних якостей, ніж негативних, і

навпаки. У цьому випадку на оцінку впливають соціальні установки і очікування. Дуже важливу роль у розвитку соціальної перцепції відіграють батьки і ті дорослі, які оточують дитину: бабусі, вихователі, старші брати і сестри, які, звертаючи увагу дитини на різні якості людей і проявів їх поведінки, формують у дошкільнят «еталони» оцінювання [6, с.45].

Діти проявляють активне прагнення до спілкування з однолітками в різних видах діяльності, в результаті чого формується «дитяче суспільство». Це створює певні передумови для виховання колективних взаємовідносин. Змістовне спілкування з однолітками стає важливим чинником повноцінного формування особистості старшого дошкільника. У колективній діяльності (грі, праці, спілкуванні) діти 6-7 років оволодівають уміннями колективного планування, вчаться узгоджувати свої дії під час спільної діяльності, справедливо вирішувати суперечки, домагатись загальних результатів. Усе це сприяє накопиченню морального досвіду. Планомірне моральне виховання дозволяє закріпити позитивні тенденції в розвитку старшого дошкільника і забезпечити необхідну морально-вольову готовність до навчання в школі [6, с.124].

Склад звичок культурної поведінки значно збагачується: діти засвоюють правила поведінки в громадських місцях (у транспорті, на вулиці, у бібліотеці тощо), в різних ситуаціях спілкування (зі знайомими і незнайомими людьми). Виховується звичка бути завжди ввічливим, готовність активно проявляти турботу про старших і молодших, дбайливо ставитися до результатів праці дорослих, до їх діяльності. Триває формування культури мовлення, моральних якостей (правдивості, чесності, скромності). Важливим завданням виховання поведінки старшого дошкільника є формування вмінь побудови колективних взаємовідносин з ровесниками. Колективні взаємовідносини базуються на комплексі взаємопов'язаних якостей. Найважливіші з них – товариськість і гуманне ставлення до однолітків, вміння співпраці, колективного планування діяльності, організованість і культура спілкування [5, с.119].

Мовленнєва підготовка дітей передбачає, по-перше, введення в їх активний словник достатньої кількості соціально-культурних стереотипів, що відображають етикетні стосунки; по-друге, формування вміння вибирати потрібну формулу з урахуванням ситуації спілкування (з ким, де, коли, навіщо говориш). Проте мовлення і поведінка взаємопов'язані. Оволодіння дитиною мовленнєвими нормами здійснюється в єдності з вивченням загальних правил культурної поведінки [7, с.98].

В основі навчання лежить рольовий принцип. Співрозмовники повинні усвідомлювати свої рольові позиції (старший – молодший,

знайомий – незнайомий та ін.) і відповідно будувати свою мовленнєву поведінку, використовуючи необхідні в конкретній ситуації формули етикету.

Рекомендована система навчання пов'язує засвоєння формул етикету й інших норм поведінки з типовими ситуаціями спілкування, важливими для дошкільника (дім, дитячий садок, громадський транспорт, театр та ін.). Рольові позиції тих, з ким дитина спілкується в цих ситуаціях, визначені досить чітко: хлопчик – хлопчик, хлопчик – дівчинка, дівчинка – дівчинка, дитина – вихователь, дитина – батьки, брат – сестра, бабуся – онук, дитина – дорослий (знайомий або незнайомий). Мовленнєва поведінка в кожному випадку визначена рольовою позицією учасника спілкування, на усвідомлення якої спрямовані різні рольові завдання і вправи, в тому числі рольові ігри: адже саме в грі комунікативні здібності реалізуються природно і максимально різноманітно. З віком коло спілкування дитини розширюється, ситуації спілкування ускладнюються [4, с.55].

Діти 5-6 років вже вміють узгоджувати свої дії з однолітками, учасниками спільних ігор, співвідносять свої дії з громадськими нормами поведінки. Усьому цьому дитина навчається в сім'ї, в дитячій групі і в спілкуванні з дорослими – вихователями, батьками. Чим раніше ми звернемо увагу на цей бік життя дитини, тим менше проблем у неї буде в майбутньому житті. Значення взаємовідносин з оточенням величезне, і їх порушення – тонкий показник відхилень психічного розвитку [2, с.32].

Розвиток спілкування у старших дошкільнят з однолітками за допомогою гри належить до важливого напрямку педагогічної роботи. Ефективність його залежить від умов, що забезпечують успішність його реалізації. Поняття «умова» має декілька значень – обставина, вимога, встановлене правило. А. Новіков, зазначаючи, що поняття «умова» означає те, від чого залежить щось інше (обумовлене), визначає «педагогічні умови» як обставини процесу навчання і виховання, які обумовлюють досягнення раніше поставлених педагогічних цілей [1, с.166]. Дотримуючись такого розуміння, в поняття педагогічні умови ми включаємо спеціально створювані обставини, необхідні для досягнення освітніх цілей, зокрема, для успішного розвитку вмінь спілкування з однолітками у старших дошкільнят. Особливе значення у цьому контексті має стиль педагогічного спілкування вихователя з дітьми. Ми погоджуємося, що найбільш доцільним у взаємодії з дошкільниками є стиль педагогічного спілкування, який відповідає суб'єкт-суб'єктній, діалогічній стратегії взаємодії, передбачає рівноправність психологічних позицій педагога і вихованців, взаємну активність, відкритість і взаєморозуміння [3, с. 34]. Побудова педагогічного процесу на принципах діалогу як психологічно рівноправного співробітництва є важливою

умовою реалізації особистісного підходу у вихованні і розвитку комунікативних умінь у дітей.

Загалом, успішність розвитку вмінь спілкування з однолітками у дітей старшого дошкільного віку, на наш погляд, забезпечується створенням таких психолого-педагогічних умов:

1. Забезпечення взаєморозуміння, довірливих стосунків у діадах «педагог-діти», «дитина-діти», «дитина-дитина».

2. Врахування у виховній роботі взаємозв'язків між статусним положенням дитини і сформованістю в неї емпатійних форм поведінки.

3. Збагачення уявлень дітей про емпатійні форми поведінки, культуру мовленнєвого спілкування.

4. Формування в дітей комунікативного досвіду, що складається з умінь входити в контакт з однолітками, впливати на однолітка з метою емоційної підтримки, вміння ввічливо звертатися, емоційно залучати до спілкування, вміння слухати і розуміти співрозмовника, вести діалог.

5. Підтримання емоційно позитивного характеру спілкування педагога з дітьми, а також дітей між собою.

6. Піклування про емоційне благополуччя кожної дитини.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.

2. Богуш А. М. Обучение правильной речи в детском саду / А.М. Богуш. – К.: Рад. школа, 1990. – 212 с.

3. Галузяк В. М. Основні характеристики ефективного стилю педагогічного спілкування / В. М. Галузяк // Наукові записки. – Випуск 32. Частина II. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001. – С.30-34.

4. Культура спілкування / За ред. П. М. Щербаня. – К.: ІЗМН, 1997. – 328 с.

5. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка / Т.І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.

6. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: Монографія / Т.О. Піроженко. – К.: ТОВ «Нора-прінт», 2002. – 309 с.

7. Русская А. Г. Развитие общения дошкольников со сверстниками / А.Г. Русская. – М., 1989. – 216 с.